

CÍLOVÝ HOSPODÁŘSKÝ SOUBOR VERSUS TYP VÝVOJE LESA

Miroslav Mikeska

Hospodářská úprava lesů u nás používá metodu věkových stupňů (HÚL–VS) a tzv. (cílový) hospodářský soubor ((C)HS). V národních parcích je ministerstvem životního prostředí prosazována hospodářská úprava lesů metodou provozní inventarizace (HÚL–PI), kde figuruje tzv. typ vývoje lesa (TVL). Někdy poněkud zavádějící situace ohledně pojmů a obsahu a některé zkušenosti a problémy z praxe používání CHS (HS) a TVL vedly k napsání tohoto článku.

CHS a TVL mají zcela shodný základ

Především je nutno velmi zdůraznit, že jak cílový hospodářský soubor (CHS), tak typ vývoje lesa (TVL) jsou v našich podmínkách jen různě nastavenou agregací jednotek lesnické typologie (LT). Zatímco agregace jednotek LT do CHS je dána vyhláškou 83/96 Sb., agregace jednotek LT do TVL je zatím volným novotvořením při aplikaci (HÚL–PI) v národních parcích. Pokud se však podíváme na dosud vytvořené TVL v jednotlivých národních parcích, je hned patrná snaha o určité sběrné agregace podobné CHS. Je to pochopitelné a logické, odpovídá to naší tradici stanovištního pojetí pozměňených lesních ekosystémů – ale popořádku.

Pojem cílový hospodářský soubor (CHS) je nelogickým reliktem z doby,

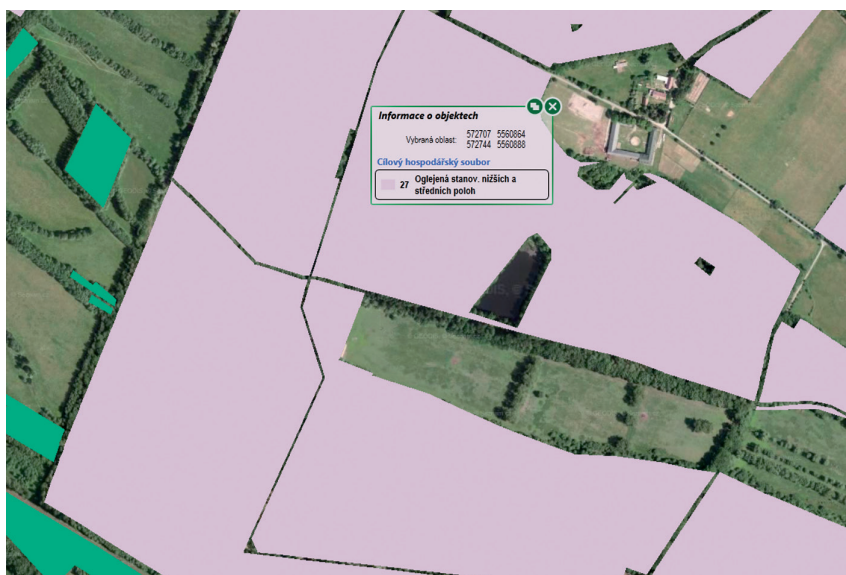
kdy označoval např. smrkové hospodářství kyselých stanovišť vyšších poloh. Ve vyhlášce 83/96 Sb. zůstalo pak už jen např. hospodářství kyselých stanovišť vyšších poloh. A že by cílem bylo hospodářství kyselých stanovišť? Paradoxně, když přidáme porostní typ, nazýváme to hospodářským souborem (HS) bez slova cílový, a přitom tam by to slovo teprve mohlo mít logiku. CHS vznikl postupně z pojmu hospodářský soubor lesních typů (HSLT), který se dosud používá na Slovensku. Přidáním porostního typu k HSLT se pak jednotka dříve nazývala provozním souborem (PS). Jak předchází PS, tak i současný HS se z praktických (provozních) důvodů pochopitelně podřizuje do značné míry porostnímu typu a funkčnímu zaměření, a aby nevznikalo mnoho jednotek s malými plochami, většina HS jsou sběrné, provozně účelové

jednotky, kde kmenový CHS více či méně ztrácí svůj stanovištní původ. A protože v metodě HÚL–VS dochází při rozdělení porostních skupin k dalšímu zjednodušení, je pak pochopitelně informace o stanovištních poměrech porostních skupin v LHP/LHO zkreslená a dosti různorodá.

Pojem typ vývoje lesa (TVL) k nám byl infiltrován z německého prostředí (Waldentwicklungstyp), přičemž v původním pojetí sám o sobě představuje určitou kompilaci stavu porostů s představou, kam by dané porosty měly směřovat. To, že u nás je i TVL postaven v podstatě na stanovištním podkladě, tedy rovněž na agregaci jednotek LT, jen potvrzuje stanovištní tradici u nás. Snaha převzít od německých sousedů metodu hospodářské úpravy ve strukturně bohatých lesích v případě nakládání s lesy v národních parcích je pochopitelná právě především z titulu způsobu základního rozdělení porostů na stanovištním základě (pod rouškou TVL) a zjednodušeného věkového členění. Dlužno však dodat, že i v metodě HÚL–VS lze nastavit stanovištní prioritu a bohatě strukturované lesy popsat s pomocí etází očíslovaných např. pořadově, jak umožňuje vyhláška 84/96 Sb.

Nevýhody CHS v praktickém použití

Je třeba připomenout, že skladba a struktura hospodářských souborů (HS) se tvoří u každého zařizovaného LHP, ale i LHO zvlášť, a to ještě při každé obnově LHP/O trochu jinak. Podstatnou roli vedle plošného zastoupení jednotlivých stanovišť (v podobě jednotek LT) hraje zastoupení jednotlivých porostních typů na různých stanovištích a konečně

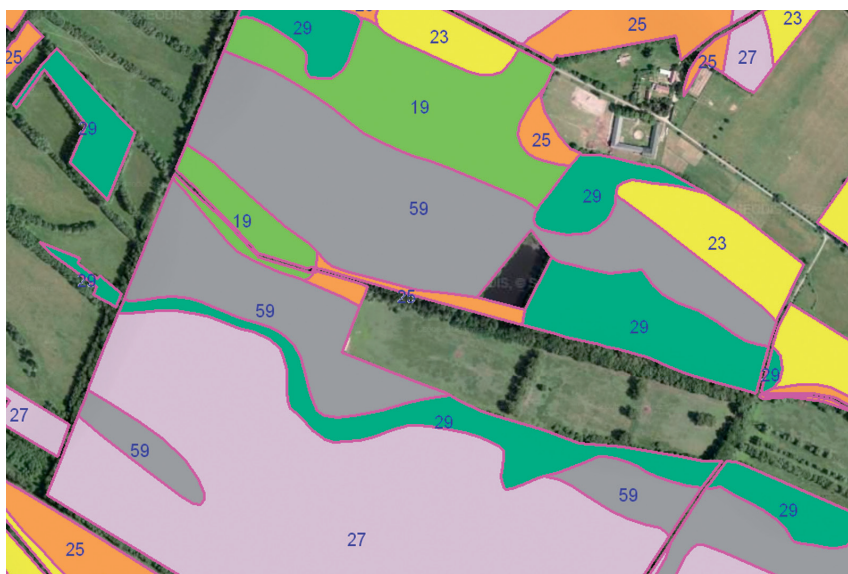
Obr. 1: Ukázka členění CHS odvozeného od HS uvedeného v porostních skupinách (zdroj: <http://geoportal1.uhul.cz/LhpoMap>).

vložit 1Z,

Tab. 1: Přehled stanovištních souborů, ze kterých se odvíjejí CHS a TVL u nás.

CHS	Soubor stanovišť (stanovištní soubor)		Typ vývoje lesa	Varianta typu vývoje lesa	Soubory lesních typů
01	Mimořádně nepříznivá stan.	a	extrémní stanoviště	Reliktní bory Extrémní dubové bučiny Extrémní jedlové bučiny Extrémní smrkové bučiny Suťové javořiny	0Z, 0Y, 0X, (0Mz), (0Ny) 2Y, 3Y, 4Y, 2Z, 3Z, 4Z, 1X, 2X, 3X, 4X 5Y, 5Z 6Z, 6Y, 7Y, 7Z 1J, 3J, 5J, 6J
		b	vrchoviště	Vrchoviště s klečí Vrchovištní smrčina Rašelinný bor	9R 8R 0R
02	Vysokohorské lesy	c	vysokohorské SM	Jeřábové a skeletové smrčiny	8Z, 8Y
03	Lesy v klečovém LVS	d	kleč se SM	Klečové smrčiny Kosodřevina a tundra	9K 9Z, 9Y
13	Přírozená borová stanoviště	e	bory a borové doubravy	Suché bory Vlhké bory Podmáčené bory Borové doubravy	0M, 0K, 0N, 0C 0P, 0Q, 0O 0G, 0T 1M
19	Lužní stanoviště	f	luhy	Nížinný luh Pahorkatinný luh	1L, 1U 2L
23	Kyselá stan. nižších poloh	g	kyselé doubravy s BK	Kyselá a chudé doubravy	1K, 2K, 1I, 2I, 2M, 1Sc, 2Sc
21a	Exponov. kyselá stan. niž. poloh			Kamenité a svahové kyselé doubravy	1N, 2N, 1Ke, 2Ke, 2Me
25	Živná stan. nižších poloh	h	živné (habrové) doubravy	Habrové doubravy s BK, LP, JS Oglejené živné doubravy	1B, 2B, 1H, 2H, 1D, 2D, 2W, (1S), (2S) 1O, 2O, 1V, 2V, 2G
21b	Exponov. živná stan. nižších poloh			Kamenité a svahové živné doubravy	1A, 2A, 1C, 2C, 1F, 2F
27	Oglej. chudá stan. niž. a stř. poloh	i	oglejené kyselé doubravy	Kyselé březové a jedlové doubravy	1P, 2P, 3P, 1Q, 2Q, 3Q, 2T
29	Olšová a jasanová stan.	j	olšiny a jaseniny	Jasanové olšiny Vlhké jaseniny a javořiny Mokřadní a rašelinné olšiny Luh olše šedé	3L, 5L 3U, 5U 1G, 1T, 1R 6L
43	Kyselá stan. střed. poloh	k	kyselé bučiny s DB	Kyselá a chudé bučiny s DB	3K, 4K, 3M, 4M, 3I, 4I
41a	Exponov. kyselá stan. střed. poloh			Kamenité a svahové kyselé bučiny s DB	3N, 4N, 3Ke, 4Ke, 3Me, 4Me,
45	Živná stan. středních poloh	l	živné BK s DB, KL a LP	Svěží bučiny s DB Bohaté bučiny s DB, KL, LP	3S, 4S, 3H, 4H 3B, 4B, 3D, 4D, 3W, 4W
41b	Exponov. živná stan. střed. poloh			Kamenité a svahové živné bučiny s DB	3F, 4F, 3A, 4A, 3C, 4C, 3Se, 4Se, 3We, 4We
47	Oglejená stan. středních poloh	m	oglejené živné jedliny a bučiny	Vlhké živné bučiny	3V, 4V, 3O
57	Oglejená stan. vyšších poloh	n	oglejené kyselé jedliny	Oglejené živné jedliny Oglejené kyselá a chudé jedliny	4O, 5O 4P, 5P, 4Q, 5Q
53	Kyselá stan. vyšších poloh	o	kyselé JD-BK	Kyselá a chudé jedlové bučiny	5K, 5I, 5M
51a	Expon. kyselá stan. vyš. poloh			Kamenité a svahové kyselé jd bučiny	5N, 5Ke, 5Me
55	Živná stan. vyšších poloh	p	živné JD-BK s KL	Svěží jedlové bučiny Bohaté jedlové bučiny	5S, 5H 5B, 5D, 5W
51b	Exponov. živná stan. vyš. poloh			Kamenité a svahové živné JD bučiny	5F, 5C, 5A, 5Be, 5We, 5Se
57	Oglejená stan. vyš. poloh			Vlhké živné JD bučiny	5V
59	Podmáčená stan. stř. a vyš. poloh	q	podmáčené jedliny a bučiny	Podmáčené živné bučiny Podmáčené živné jedliny s DB a BK	3Vg, 4Vg, 5Vg, 3G, 4G, 5G
39	Chudá podm. stan. niž. a stř. poloh			Podmáčené chudé jedliny s BO	3T, 5T
73a	Kyselá stan. horských poloh	r	kyselé SM-BK	Kyselá a chudé smrkové bučiny Kyselá a chudé bukové smrčiny	6K, 6M, 6I 7K, 7M
71a	Expon. kyselá stan. hors. poloh			Kamenité a svahové kyselé sm bučiny Kamenité a svahové kyselé bk smrčiny	6N, 6Me, 6Ke 7N, 7Me, 7Ke
75a	Živná stan. horských poloh	s	živné SM-BK s KL	Svěží smrkové bučiny Bohaté smrkové bučiny	6S, 7S, 6H 6B, 7B, 6D
71b	Exponov. živná stan. hors. poloh			Kamenité a svahové klenové SM bučiny Vlhké klenové SM bučiny	6F, 7F, 6A, 7A, 6Se, 7Se 6V, 7V
73b	Kyselá stan. horských poloh	t	kyselé SM	Kyselá, kamenité a chudé smrčiny	8K, 8N, 8M
75b	Živná stan. horských poloh	u	svěží SM	Horské svěží smrčiny s klenem	8A, 8V, 8S, 8F
77	Oglejená stan. hors. poloh	v	oglejené SM-JD	Oglejené smrkové jedliny	6P, 6O, 7P, 7O, 6Q, 7Q
79	Podmáčená stan. horských poloh	w	podmáčené SM-JD	Podmáčené smrkové jedliny	6G, 7G, 6T, 7T, (7L)
		y	zamokřené SM	Oglejené a podmáčené smrčiny	8P, 8O, 8Q, 8T, 8G
59	Podmáčená stan. stř. a vyš. poloh	z	rašelinné smrčiny	Svěží rašelinné smrčiny Kyselá rašelinné smrčiny	4R, 6R 3R, 5R, 7R

vložit 1W,

Obr. 2: Ukázka členění CHS odvozeného přímo z mapy jednotek lesnické typologie (zdroj: <http://geoportal1.uhul.cz/OpriMap>).

i funkční zaměření jednotlivých porostů. Z hlediska stanovištního (CHS) pak vznikají různé kombinované sběrné HS, u kterých pokud použijeme kmenový CHS (první dvojčíslí) pro informaci o stanovištním určení, dostaneme se úplně někam jinam – viz obr. 1. Proto je poměrně obvyklá praxe, že např. procento a výčet dřevin MZD (melioračních a zpevňujících dřevin) se odvozuje přímo podle jednotek LT bez ohledu na zařazení do konkrétních HS v rámci zařizovaného celku. Pokud totiž odvozujeme podíl a výčet MZD podle konkrétního výsledného sběrného HS podle přiřazovací tabulky daného zařizovaného celku, nepostihujeme stanovištní určení původních CHS. Lze to snadno zjistit, porovnáme-li v porostní skupině číslo HS a jednotek LT. Na obr. 1 je ukázka CHS odvozeného z HS uvedených v porostních skupinách, zatímco na obr. 2 je znázorněno zařazení do CHS přesně podle mapy jednotky LT bez ohledu na porosty. Tento rozdíl bychom téměř eliminovali, pokud bychom použili z porostních skupin pouze jednotku LT a tu zařadili do správného („vyhláškového“) CHS nezávisle na porostním HS.

Není to žádná fikce. Pokud např. chtějí Lesy ČR, s.p., provádět srovnatelné analýzy a kontroly podílů a výčtů MZD v různých organizačních jednotkách či na konkrétní porosty, jde to jediné přes jednotku LT uvedenou v popisu porostu, nikoli podle tamtéž uvedeného HS (CHS).

U některých krajů pak dokonce dochází v dotacích na obnovu lesa k absurditám, kdy používaný program porovnává u porostní skupiny jednotku LT s HS, a pokud to nesedí, dotaci úředníci neschválí, přestože z hlediska jednotky LT by bylo na dotaci oprávnění.

Východiska

Jestli bude i v budoucnu HÚL-PI omezena jen na národní parky a další chráněná území, či se bude šířit do ostatních lesů, není tolik podstatné jako to, co bude jednotně povinné uvádět za informace v popisu porostních skupin. Způsob vytváření skladby a struktury TVL v jednotlivých národních parcích se příliš neliší od způsobu vytváření CHS v zařizovacích celcích. Rovněž jsou často pro malou plochu a pro zjednodušení do jednoho TVL namíchány zcela odlišné jednotky LT – především pak nepříznivých stanovišť – ochranných lesů (např. 5J – jilmová javořina spolu se 7Z – zakrslá buková smrčina apod.). Nebo například CHS obsahující pojem „exponovaná stanoviště“ u nás představují pouze informaci o tom, že se jedná buď o svah nad 41 %, nebo o kamenitost mezi 50–80 %, nebo oboje najednou, nic více, nic méně. Fakt, že takto specificky vymezený soubor stanovišť byl pasován na úroveň TVL např. při tvorbě TVL v KRNP, jen dotvrzuje skutečnost podobného vnímání CHS a TVL v našich poměrech.

Nesporným faktem pak stále zůstává, že bez ohledu na metodu HÚL a způsob rozdělení lesa je nezbytné, aby se v nejmenších

jednotkách rozdělení lesa vždy objevila informace o jednotce LT, protože jediné tak lze analyzovat lesy ve vztahu ke stanovišti a v rámci celé ČR. Jedině na bázi jednotek LT by měly být postaveny politika minimálního podílu MZD (přirozené dřevinné skladby), dotační politika apod.

V tab. 1 je uveden přehled tzv. stanovištních souborů (soubor stanovišť), ze kterých se u nás odvozují CHS a TVL. Právě pojem stanovištní soubor (soubor stanovišť) v našem prostředí nejlépe vystihuje podstatu jak CHS, tak TVL. Zavedený pojem hospodářský soubor by zůstal po přidání porostního typu a funkčního zaměření ke stanovištnímu souboru, který by nahradil pojem CHS a nepletlo by se jako dosud používání pojmů CHS a HS. Dokonce by se po obsahové stránce nic nestalo, pokud bychom pojem stanovištní soubor použili v našem prostředí místo TVL.

Pokud TVL (např. podle tab. 1) vymezíme způsobem, tak jak je vymezen CHS z mapy jednotek LT na obr. 2, dostaneme podkladovou mapu TVL pro tvorbu porostů ve smyslu HÚL-PI pro celou ČR jednotně, najednou a hned.

Autor:

Ing. Miroslav Mikeska, Ph.D.,

Katedra pěstování lesa

FLD ČZU v Praze, ÚHÚL

E-mail: mikeska.m@seznam.cz